

Євтушенко Н.О., д.е.н., проф.

Гурін Т.В., магістр

Державний університет телекомунікацій

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено актуальним питанням визначення основних підходів до формування сутності конкурентоспроможності підприємства та управління нею в умовах нестабільного ринкового середовища та ризику. З'ясовано зміст понять «конкурентоспроможність підприємства» та «управління конкурентоспроможністю». Представлено авторський погляд на їх внутрішнє наповнення. Запропоновано розробку механізму управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища, спрямованого на визначення чітких стратегічних та оперативних заходів з підвищення рівня конкурентоспроможності та мінімізації ризиків. У рамках механізму управління конкурентоспроможністю підприємства рекомендована система методів економічного та стратегічного аналізу, а також методів по управлінню ризиками.

Ключевые слова: конкурентоспособность, управління, механізм, ризик, підприємство.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток ринкових процесів на Україні вимагає переорієнтації зусиль менеджменту підприємств із забезпечення поточних результатів діяльності у площину забезпечення конкурентних переваг, формування яких є певним гарантом тривалого ефективного функціонування підприємства. В умовах ринку, що характеризуються нестабільністю та ризиком, однією з першочергових задач керівництва підприємства стає оцінка поточних і перспективних можливостей підприємства. Вирішення цієї ситуації пов'язано у першу чергу з необхідністю переглянути принципи управління основними бізнес-процесами підприємств та систему прийняття управлінських рішень. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває потреба у створенні дієвого механізму управління конкурентоспроможністю підприємств в умовах нестабільного ринкового середовища та ризику.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження теоретичних аспектів управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільності здійснювали як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, такі як: І. Ансоф, Л. Балабанова [1], Є. Богуславський, Р. Грецький [2], О. Гудзь [3], І. Должанський, О. Драган [4], Н. Євтушенко [5], В. Зянько [6], Ж.-Ж. Ламбен, М. Портер, С. Смерчівська [7], Р. Фатхутдинов, Т. Халімон, А. Чернявський та інші. Слід зазначити, що не зважаючи на формування ґрунтовної теоретичної бази з проблем управління конкурентоспроможністю підприємств, питання щодо розробки ефективного механізму управління конкурентоспроможністю в умовах невизначеності та ризику остаються відкритими. Тому розгляд теоретичних аспектів управління конкурентоспроможністю потребує подальших досліджень.

Метою статті є з'ясування змістовних характеристик понять «конкурентоспроможність» і «управління конкурентоспроможністю» та розробка дієвого механізму управління конкурентоспроможністю підприємств в умовах нестабільного ринкового середовища та ризику.

Виклад основного матеріалу. Під час ведення конкурентної боротьби суб'єкти ринкових відносин мають спільну ціль, що полягає в отриманні максимального прибутку

відносно своїх конкурентів за рахунок завоювання переваг споживачів. Спроможність підприємств до конкуренції трактується як конкурентоспроможність. У ході розвитку теорії конкурентоспроможності поки не сформовано єдиного висновку про змістовне наповнення поняття «конкурентоспроможність підприємства».

Вітчизняні вчені трактують конкурентоспроможність підприємства по-різному, зокрема:

- це комбінація факторів, які роблять діяльність підприємства більш успішною у порівнянні з конкурентами в конкурентному середовищі і не може бути легко повторена конкурентами (Р. Грецький) [2, с. 35];
- це набір факторів (економічних, соціальних, політичних та інших), які обумовлюють положення регіону з його окремими товаровиробниками на внутрішньому та зовнішньому ринках, яке відображається через показники (індикатори), адекватно характеризуючи стан та динаміку (С. Смерчівська) [7, с. 36];
- це сукупність можливостей підприємства ефективно використовувати свій ресурсний потенціал у процесі виробництва та реалізації конкурентоспроможної продукції (послуг) з метою отримання бажаних результатів (Н. Євтушенко) [5, с. 136];
- це рівень його компетенції щодо інших підприємств-конкурентів у нагромадженні та використанні виробничого потенціалу певної спрямованості, а також його окремих складових: технології, ресурсів, менеджменту, навичок і знань персоналу, що виражено в таких результируючих показниках, як якість продукції, прибутковість, продуктивність тощо. (О. Драган) [4].

Враховуючи різноманітність поглядів на сутність поняття «конкурентоспроможність підприємства», пропонуємо визначати його зміст як комбінацію переваг підприємства на ринку, які допоможуть виготовляти та реалізовувати товари (послуги) за найкращими ціновими та неціновими характеристиками для споживачів відносно своїх конкурентів.

Менеджмент вносить свої принципи щодо процесу управління конкурентоспроможністю. Так в загальному розуміння Л. Балабанова розглядає це поняття як сукупність управлінських дій, спрямованих на дослідження діяльності активних і потенційних конкурентів, їх сильних і слабких сторін, а також розробку конкурентних стратегій, що забезпечують формування й підтримку довгострокових конкурентних переваг [1].

В умовах сьогодення ключовим моментом в управлінні конкурентоспроможністю підприємства є проблема необхідності врахування фактору невизначеності та ризику. З цього приводу В. Зянько зазначає, що управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільності представляє собою процес роботи під впливом обставин таким чином, щоб це дало змогу керівництву підприємства здійснювати аналіз, планування, організацію і контроль цілого ряду взаємопов'язаних операцій для прийняття необхідних та раціональних рішень з невідкладних проблем, що виникли перед суб'єктом господарювання [6].

Зазначимо, що ризик – це невід'ємна частина будь-якої підприємницької діяльності, яка з одного боку становить загрозу будь-якій економічній справі, а з іншого – надає можливість зробити декілька шагів вперед та випередити конкурентів, тим самим зайняти ведучу позицію на ринку та отримати більший прибуток. Пропонуємо управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища та ризику характеризуватися як процес розробки управлінських дій відповідно до функцій менеджменту, направлених на дослідження власної діяльності відносно конкурентів, визначення можливостей і загроз, сильних та слабких сторін, що дозволить своєчасно розробити управлінські заходи щодо адаптації підприємства в нових обставинах та отримувати бажані прибутки у довгостроковій перспективі.

Головною метою управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах ризику є забезпечення безпеки підприємства в процесі його функціонування та розвитку з метою запобігання можливому зниженню його ринкової вартості. Управління конкурентоспроможністю в умовах нестабільного ринкового середовища та ризику має бути

систематичною і комплексною діяльністю. Ризиків не слід уникати, їх слід оптимізувати для забезпечення відповідних результатів.

Процес управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах ризику являє собою механізм управління, який представляє собою систематичний аналіз рівня конкурентоспроможності підприємства, вироблення і застосування відповідних заходів для підвищення конкурентоспроможності та мінімізації ризиків впливу. Даний механізм доцільно формувати та реалізовувати за наступними етапами:

1 етап: Аналіз конкурентних сил, які впливають на підприємство та виявлення ризиків.

2 етап: Формування концепції управління конкурентоспроможністю в умовах нестабільного ринкового середовища та ризику.

3 етап: Оцінка рівня конкурентоспроможності підприємства на ринку, виявлення ризиків, які впливають на його діяльність та їх оцінка.

5 етап: Розробка заходів з підвищення конкурентоспроможності підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища та ризику.

В рамках механізму управління конкурентоспроможністю підприємства доречно до використання система методів економічного та стратегічного аналізу, а також методів щодо управління ризиками: відхилення від ризику; зниження рівня ризику; поглинання і фінансування ризику; передача ризику. Зазначені методи доречно використовувати як незалежно, так і в комплексі.

У ході прийняття управлінських рішень щодо підвищення рівня конкурентоспроможності необхідно обов'язково враховувати потенційні ризики. Доречним стане міжнародний досвід та теоретико-методологічні аспекти управління конкурентоспроможністю та ризиками. Але створення універсальної методики не може бути вирішене в принципі, оскільки кожне підприємство орієнтоване: на власну ринкову нішу, виробничий потенціал та бізнес-процеси, можливості своїх співробітників, усталені зв'язки з контрагентами, специфіку фінансової діяльності тощо.

Висновки. В результаті проведеного дослідження виявлено, що розробка та реалізація процесу управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільності та ризику є трудомістким процесом, який доцільно формувати та реалізовувати у межах механізму управління. Побудований механізм дозволить ефективно управляти конкурентоспроможністю підприємства та мінімізувати ризики. Нажаль повністю усунути умови невизначеності підприємства не можливо, тому що вона є елементом об'єктивної діяльності. Тоді як суб'єктивна сторона, менеджмент підприємства, здатен оцінювати ситуацію, формувати безліч можливих заходів і представляти імовірність їхнього здійснення, робити вибір із безлічі альтернатив тощо. Це дозволить підвищувати рівень конкурентоспроможності підприємства та отримувати прибутки навіть в умовах нестабільності та ризику.

Список використаної літератури

1. Балабанова Л.В., Кривенко Г.В., Балабанова І.В. Управління конкурентоспроможністю підприємства : Навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2009. 256 с.
2. Грецький Р.Л. Теоретичні підходи до визначення природи і сутності конкуренції. Формування ринкових відносин в Україні. 2007. № 12. С. 35-38.
3. Гудзь О.Є. Роль інновацій щодо забезпечення конкурентоспроможності та ефективності підприємства. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. 2015. Вип. 161. С. 3-11.
4. Драган О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств : теоретичні аспекти: моногр. Київ : ДАКККиМ, 2006. 144 с.
5. Євтушенко Н.О., Гончар Д.К. Механізм управління конкурентоспроможністю підприємств України. Економіка. Менеджмент. Бізнес. Київ : ДУТ. 2021. №1 (35). С 16-21.

6. Зянько В. В., Кривіцька В. В. Механізм управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільності. Ефективна економіка. 2020. № 8.
7. Смерічевська С.В. Конкурентоспроможність у соціально-економічному вимірі. Актуальні проблеми економіки. 2009. № 3. С. 36-45.

REFERENCES

1. Balabanova L.V., Kryvenko H.V., & Balabanova I.V. (2009). Upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstva [Enterprise Competitiveness Management]. Kyiv: Professional Publishing House, 2009. 256. [in Ukrainian].
2. Hrets'kyu R.L. (2007). Teoretychni pidkhody do vyznachennya pryrody i sutnosti konkurentsyyi [Theoretical approaches to determining the nature and essence of competition]. Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini. - Formation of market relations in Ukraine. 12. pp. 35-38. [in Ukrainian].
3. Hudz' O.YE. (2015). Rol' innovatsiy shchodo zabezpechennya konkurentospromozhnosti ta efektyvnosti pidpryyemstva. [The role of innovation in ensuring the competitiveness and efficiency of the enterprise] Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil's'koho hospodarstva imeni Petra Vasylenka. - Bulletin of the Petro Vasylenko Kharkiv National Technical University of Agriculture. Vol. 161. pp. 3-11. 4. [in Ukrainian].
4. Drahan O. I. (2006). Upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstv : teoretychni aspekty [Management of competitiveness of enterprises: theoretical aspects]. monohr. Kyiv : DAKKKiM. [in Ukrainian].
5. Yevtushenko N.O., & Honchar D.K. (2021). Mekhanizm upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstv Ukrayiny [The mechanism of managing the competitiveness of Ukrainian enterprises]. Ekonomika. Menedzhment. Biznes. – Economy. Management. Business. Kyiv : DUT. №1 (35). pp. 16-21. [in Ukrainian].
6. Zyan'ko V. V., Kryvits'ka V. V. (2020). Mekhanizm upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstva v umovakh nestabil'nosti [The mechanism of managing the competitiveness of the enterprise in conditions of instability]. Efektyvna ekonomika. № 8. [in Ukrainian].
7. Smerichevs'ka S.V. (2009). Konkurentospromozhnist' u sotsial'no-ekonomichnomu vymiri. Aktual'ni problemy ekonomiky. - Current economic problems. 3. pp. 36–45. [in Ukrainian].

EVTUSHENKO NATALIA, HURIN TATIANA. COMPETITIVENESS MANAGEMENT OF ENTERPRISES: THEORETICAL ASPECT. *The article is devoted to topical issues of determining the main approaches to the formation of the essence of the competitiveness of an enterprise and its management in an unstable market environment and risk. The content of the concepts "enterprise competitiveness" and "competitiveness management" studied. From the author's point of view "competitiveness of the enterprise" is a combination of the advantages of the enterprise in the market, which allow the production and sale of goods (services) at the best price and non-price characteristics for consumers relative to their competitors. The author proposed to understand the concept as a process of developing management actions in accordance with the functions of management, aimed at studying their own activities relative to competitors, identifying opportunities and threats, strengths and weaknesses, which will allow timely development of management measures to adapt the enterprise to new circumstances and receive the desired profits in long-term perspective. The development of a mechanism for managing the competitiveness of an enterprise in an unstable market environment is proposed, aimed at determining clear strategic and operational measures to increase the level of competitiveness and minimize risks. As part of the mechanism for managing the competitiveness of an enterprise, a system of methods of economic and strategic analysis, as well as methods for managing risks (deviation from risk; risk reduction; absorption and financing of risk; transfer of risk to another person) recommended. It proved that*

the conditions of enterprise uncertainty cannot be completely eliminated, but it is an element of objective activity. However, there is a subjective side, the management of the enterprise, capable of carrying out effective measures to make a profit.

Key words: competitiveness, management, mechanism, risk, enterprise.